

Avdelning
Analysavdelningen

Handläggare
Marie Kahlroth

08-563 085 49
marie.kahlroth@uka.se

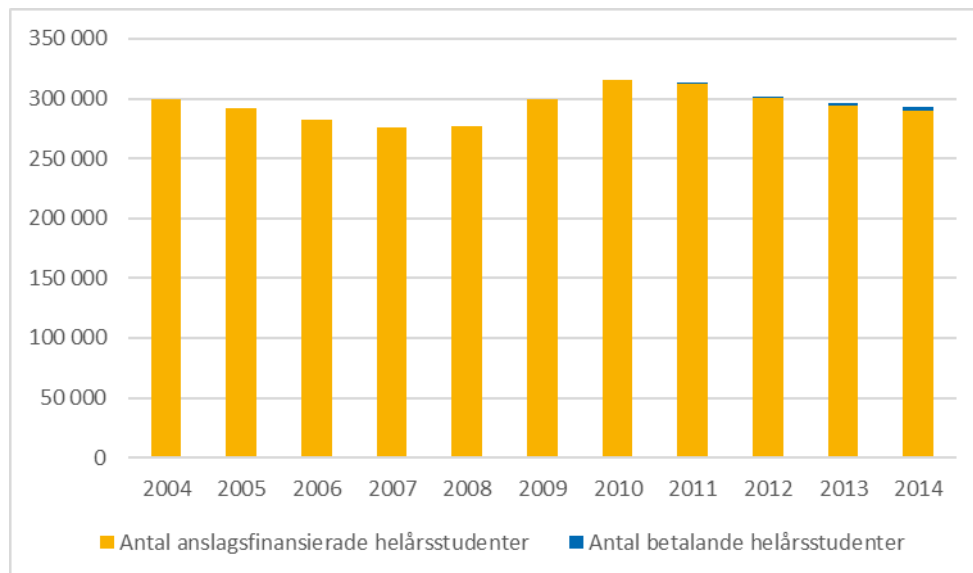
Datum/ löpunummer 2015-03-17 / 3

Universitetskanslersämbetets statistiska analyser är en av formerna för att löpande redovisa utvecklingen inom utbildningen på grundnivå och avancerad nivå samt på forskarnivå. Analyserna innefattar även utvecklingen inom personalområdet och högskolans ekonomi.

Sammanställning av lärosätenas årsredovisningar: Fortsatt färre studenter 2014

Intresset för högskolestudier är fortfarande stort i Sverige, men i takt med att tillfälliga anslagsökningar upphör har de statliga anslagen de senaste åren räckt till att finansiera allt färre studenter. För fjärde året i rad minskade antalet anslagsfinansierade helårsstudenter och uppgick år 2014 till 290 100. Därtill kommer 3 100 betalande, alltså totalt 293 200 helårsstudenter. Sammantaget för hela verksamheten har lärosätena en god ekonomi, men det gäller inte alla. De ekonomiska förutsättningarna varierar mellan lärosätena.

Universitetskanslersämbetet (UKÄ) har sammanställt uppgifter från årsredovisningarna för de statliga lärosätena samt Chalmers tekniska högskola och Högskolan i Jönköping¹. År 2014 fanns det 290 100 anslagsfinansierade helårsstudenter vid dessa lärosäten, vilket är 3 600 färre än 2013. För fjärde året i rad minskade antalet helårsstudenter och det beror på att lärosätena har anpassat utbildningsvolymen till anslagen. Utöver de anslagsfinansierade studenterna fanns 3 100 betalande studenter, vilket är 700 fler än 2013. Sammanlagt fanns alltså totalt 293 200 helårsstudenter på grundnivå och avancerad nivå vid dessa lärosäten och det är 2 900 färre än föregående år och 22 000 färre än toppåret 2010.

Figur 1. Antal helårsstudenter vid statliga lärosäten samt Chalmers tekniska högskola och Högskolan i Jönköping 2004–2014. År 2014 var antalet 293 200 helårsstudenter (inklusive betalande studenter), vilket är 2 900 färre än 2013.

¹ Dessa 33 lärosäten står sammanlagt för nästan 99 procent av den totala utbildningen på grundnivå och avancerad nivå. 31 av dem omfattas av resurstilldelningssystemet med takbelopp.

Datum
2015-03-17Reg.nr
52-5-15

Den högre utbildningens dimensionering

Nedan följer en beskrivning av hur dimensioneringen av den högre utbildningen har förändrats de senaste åren. Därefter beskrivs utvecklingen baserat på uppgifter från lärosätenas årsredovisningar.

Sedan 2009 har antalet sökande till utbildning på grundnivå och avancerad nivå ökat kontinuerligt. För att dels möta det ökande studieintresset, dels bygga ut utbildningar där brist på utbildade väntas uppstå har statsmakterna sedan 2010 beslutat om ett antal tillfälliga utökningar av anslagen för utbildning på grundnivå och avancerad nivå. Den första – och största – tillfälliga utbyggnaden av högskolan gällde 2010–2011 och motsvarande 10 000 helårsstudenter. Den har följts av ett antal mindre omfattande tillfälliga utbyggnader, varav den sista upphör 2016 (se mer detaljerad beskrivning i *Lärosätena anpassar sig till lägre utbildningsvolym*, Statistisk analys 2014/3, UKÄ). Utökningarna har gett lärosätena möjlighet att under en period utbilda fler studenter.

Ett antal andra förändringar i statens styrning av resurserna till lärosätena har också påverkat dimensioneringen. Vissa förändringar har inneburit att lärosätenas anslag har sänkts och andra att de har höjts. Bland annat innebar införandet av studieavgifter² en sänkning av anslagen, samtidigt som ersättningsbeloppen per student har höjts inom till exempel humaniora och samhällsvetenskap. Samtidigt har regeringen velat bygga ut vissa utbildningar inom exempelvis vårdområdet som är dyrare än den genomsnittliga ersättningen. Detta har inneburit högre ersättning per student och därmed totalt sett möjlighet att finansiera färre studenter. Effekterna av detta på enskilda lärosätens dimensionering av utbildningar varierar i hög grad beroende på lärosätenas utbildningsutbud och profil.

För att anpassa sig till de förändrade ekonomiska förutsättningarna har lärosätena dragit ned på antalet helårsstudenter. Vid neddragningarna har lärosätena, i linje med regeringens intentioner, prioriterat programutbildningar. Detta har lett till att det främst är antalet studerande på fristående kurser som har blivit färre. Många lärosäten har dock fortfarande större utbildningsvolym än anslaget räcker till att finansiera, eftersom anpassningar av utbildningsvolymen tar tid.

Mellan 2013 och 2014 skedde på totalnivå inte några nämnvärda förändringar av lärosätenas anslag för utbildning på grundnivå och avancerad nivå, förutom den pris- och löneomräkningen av anslagen som görs årligen. På lärosätensnivå finns det dock skillnader eftersom utbyggnader av vissa utbildningar som påbörjats tidigare delvis finansieras av omfördelningar mellan lärosäten. Det innebär att anslagen under utbyggnadsåren minskas för vissa lärosäten medan andra får utökade anslag. I grova drag innebär delar av utbyggnaderna av läkar- och tandläkarutbildningar, samt vård- och ingenjörsutbildningar omfördelningar av anslag från mindre lärosäten till större, men det finns undantag. De omfördelningar som avser lärarutbildningar har också skett i samma riktning.

² Studerande från länder utanför EES och Schweiz måste sedan höstterminen 2011 betala studieavgift för studier på grundnivå och avancerad nivå om de inte studerar inom ramen för utbytesprogram.

Datum
2015-03-17

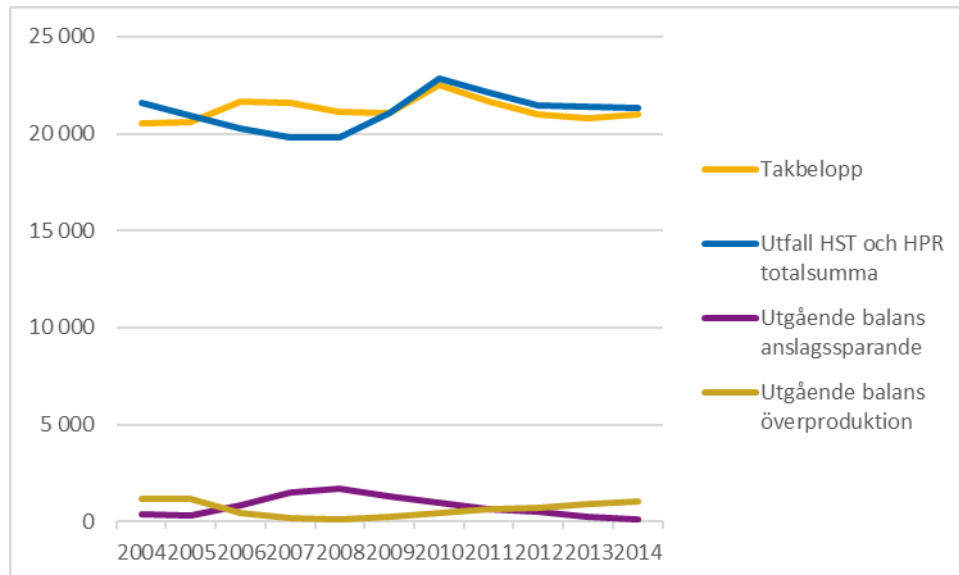
Reg.nr
52-5-15

För de närmaste åren planeras en permanent utbyggnad av högskolan, främst av vård- och lärarutbildningar (se vidare på sidan 6).

Utbildningsvolymen nära de samlade takbeloppen

Statens ersättning för utbildning på grundnivå och avancerad nivå baseras på antal registrerade studenter (omräknade till helårsstudenter) och studenternas avklarade poäng (omräknade till helårsprestationer). De nationellt fastställda ersättningsbeloppen för utbildning inom olika områden varierar. För varje lärosäte fastställs årligen ett maximalt anslag, det så kallade takbeloppet. Detta resurstilldelningssystem omfattar de statliga lärosätena (utom Sveriges lantbruksuniversitet och Försvarshögskolan) samt de enskilda utbildningsanordnarna Chalmers tekniska högskola och Högskolan i Jönköping.

Vid sidan av dimensioneringsförändringar är det till största delen studenternas efterfrågan på utbildning som påverkar i vilken utsträckning utbildningsvolymen (helårsstudenter och helårsprestationer) motsvarar takbeloppen eller inte. Åren 2006–2008 rådde högkonjunktur och studenternas efterfrågan på utbildning var betydligt lägre än idag. Det innebar att utbildningsvolymen var lägre än de samlade takbeloppen. Det fanns alltså ledig kapacitet i högskolan, vilket framgår i figuren nedan. År 2009 vände utvecklingen och antalet helårsstudenter ökade kraftigt så att utbildningsvolymen totalt sett åter blev i nivå med de samlade takbeloppen. Detta förhållande har gällt sedan dess.

Figur 2. Takbelopp samt ekonomiskt värde av helårsstudenter (HST) och helårsprestationer (HPR) samt anslagssparande och överproduktion 2004–2014, miljoner kronor 2014 års pris (implicit prisindex för statlig konsumtion).

År 2014 var summan av lärosätenas takbelopp 21,0 miljarder kronor och det ekonomiska utfallet av utbildningsvolymen var 21,3 miljarder kronor, vilket innebär en så kallad överproduktion om knappt två procent. Det är svårt för lärosätena att planera utbildningsvolymen så att den exakt motsvarar takbeloppet, bland annat eftersom studenternas poängproduktion är svår att förutse. Lärosätena har därför möjlighet att

Datum
2015-03-17Reg.nr
52-5-15

spara överproduktion respektive outnyttjat anslag (anslagssparande) över åren, dock maximalt 10 procent av takbeloppet. Många har haft svårigheter att anpassa studentvolymen till takbeloppet – bland annat på grund av de förändringar som beskrivits ovan – och flera lärosäten har överproducerat i flera år. Efter flera år med överproduktion hade 23 lärosäten en sammanlagd överproduktion motsvarande 1 miljard kronor vid utgången av 2014. Det motsvarar ungefär 13 600 helårsstudenter.

Av de 31 lärosätena med takbelopp var utbildningsvolymen i nivå med takbeloppet vid fyra lärosäten, medan det fanns överproduktion vid 15 lärosäten och vid 12 var värdet av volymen lägre än takbeloppet. Sammantaget är dock utbildningsnivån över eller nära takbeloppet vid majoriteten av lärosätena och alla utom fem har avräknat hela takbeloppet. Det beror på att många lärosäten med överproduktion från tidigare år har kunnat få ersättning för delar av den 2014 eftersom årets utbildningsvolym var lägre än takbeloppet.

Vid några lärosäten med överproduktion (Lunds universitet, Karlstads universitet, Malmö högskola samt Södertörns högskola) har emellertid överproduktionen redan nått 10 procent av deras respektive takbelopp och de får inte spara mera överproduktion. Det innebär att de tillsammans under 2014 utfört utbildning för 172 miljoner kronor (motsvarande cirka 2 300 helårsstudenter) som de inte kommer att få ersättning för.

Av de 12 lärosäten som har mindre utbildningsvolym än takbelopp har flertalet sparad överproduktion sedan tidigare och kan därmed avräkna hela årets takbelopp. Det gäller även Chalmers tekniska högskola där utbildningsvolymen är lägre än takbeloppet på grund av en läsårsomläggning där tentamina flyttats från december 2014 till januari 2015. Det får en engångseffekt som påverkar värdet av utbildningsvolymen (Kungl. Tekniska högskolan genomförde samma typ av förändring 2013).

De lärosäten som inte kan avräkna hela takbeloppet 2014, som alltså inte når upp i utbildningsvolym och inte har någon sparad överproduktion, är Blekinge tekniska högskola, Gymnastik- och idrottshögskolan, Mälardalens högskola samt Stockholms konstnärliga högskola (som bildades 2014 av Stockholms dramatiska högskola, Dans- och Cirkushögskolan samt Operahögskolan). Av dessa har Mälardalens högskola redan uppnått maximalt anslagssparande sedan tidigare, vilket innebär att outnyttjat anslag 2014 måste återbetalas till staten.

Färre anslagsfinansierade helårsstudenter 2014...

I ett längre perspektiv har antalet helårsstudenter ökat påtagligt 2009 och 2010, men därefter minskat betydligt (se figur 1). De tillfälliga utökningarna av takbeloppen har i de flesta fall lett till att lärosätena förhållandevis snabbt har utökat antalet helårsstudenter på grundnivå och avancerad nivå och sedan dragit ned på antalet igen. Sedan toppåret 2010 har antalet anslagsfinansierade helårsstudenter minskat med totalt 25 000 helårsstudenter, motsvarande åtta procent. På lärosätensnivå är förändringarna varierande, men vid alla lärosäten utom fem har antalet helårsstudenter minskat sedan 2010.

En jämförelse av antalet helårsstudenter 2014 i förhållande till toppåret 2010 visar att den största minskningen har skett vid Mittuniversitetet. Där har antalet helårsstudenter

Datum
2015-03-17Reg.nr
52-5-15

minskat med över 3 200, eller 32 procent. Förklaringen verkar delvis vara att Mittuniversitetet hade en betydande överproduktion 2010 och därför har behövt minska antalet helårsstudenter kraftigt, men också att takbeloppet har minskats på grund av omfördelningar till andra lärosäten. Andra lärosäten med påtagliga minskningar av antalet anslagsfinansierade helårsstudenter sedan 2010 är Göteborgs universitet, Kungl. Tekniska högskolan och Högskolan i Jönköping. I relation till lärosätets storlek är det dock – utöver Mittuniversitetet – Blekinge tekniska högskola som minskat antalet helårsstudenter mest i relation till 2010, med 26 procent. Minskningen är enligt högskolans årsredovisning anpassningar till kommande minskningar av takbeloppet. Andra lärosäten med påtagliga minskningar av antalet helårsstudenter (minus 15–20 procent) sedan 2010 är högskolorna i Borås, Dalarna, Halmstad och Jönköping.

Om man istället studerar det något kortare perspektivet, i det här fallet utvecklingen det senaste året, ser man att det år 2014 fanns totalt 290 100 anslagsfinansierade helårsstudenter vid de 33 lärosäten som omfattas av denna analys. Det är 3 600 färre än 2013, alltså en minskning med en procent. Vid 10 lärosäten har antalet helårsstudenter ökat och vid flertalet innebär ökningen att utbildningsvolymen är i nivå med takbeloppet. Lunds universitet är ett undantag eftersom de under flera år har haft en utbildningsvolym som är betydligt större än takbeloppet. Enligt 2014 års och tidigare årsredovisningar beror det på att universitet beslutat bygga ut viss utbildning som finansieras av balanserade medel. Samtidigt minskas antagningen på andra utbildningar för att anpassa utbildningsvolymen till takbeloppet, men det har inte resulterat i färre helårsstudenter totalt sett under 2014. Vid Högskolan Väst innebär ökningen av antalet helårsstudenter att utbildningsvolymen är något högre än takbeloppet. Enligt årsredovisningen har högskolan påbörjat en neddragningsprocess inför kommande anslagsminskningar, men den har ännu inte resulterat i färre helårsstudenter. Kungl. Tekniska högskolan redovisar störst ökning av antalet helårsstudenter vilket förmodligen delvis förklaras av den läsårsomläggning som genomfördes 2013 och då man enligt årsredovisningen tillfälligt minskade antalet helårsstudenter.

Vid majoriteten av lärosäten minskade antalet helårsstudenter mellan 2013 och 2014. Störst är minskningen vid Göteborgs universitet och Malmö högskola (minus 650 helårsstudenter vardera) och i båda fallen beror minskningen på anpassning till takbeloppet.

... men antalet betalande studenter ökar stadigt

Studerande från länder utanför EES och Schweiz måste sedan höstterminen 2011 betala studieavgifter för studier på grundnivå och avancerad nivå om de inte studerar inom ramen för ett utbytesprogram. Antalet betalande studenter är än så länge få, bara en procent av det totala antalet helårsstudenter på grundnivå och avancerad nivå. Men antalet betalande ökar stadigt och 2014 uppgick de till drygt 3 100 helårsstudenter. Det är drygt 700 fler än 2013, då antalet betalande också ökade i samma omfattning.

Flest betalande fanns 2014 vid Lunds universitet, med 477 helårsstudenter. Därefter följde Kungl. Tekniska högskolan (420 hst) och Chalmers tekniska högskola (313 hst). I relation till utbildningsvolymen vid respektive lärosäte var det dock Blekinge tekniska högskola som hade högst andel betalande studenter. Deras 147 betalande helårsstudenter

Datum
2015-03-17

Reg.nr
52-5-15

utgjorde fem procent av det totala antalet helårsstudenter på grundnivå och avancerad nivå. Andelen kan jämföras med genomsnittet för de 33 lärosätena som omfattas av analysen som var en procent.

Lärosätenas intäkter för utbildning av studieavgiftsskyldiga studenter var 368 miljoner kronor 2014. Den permanenta neddragning av takbeloppen som statsmakterna gjorde 2013 med anledning av studieavgiftsreformen var 539 miljoner kronor. På totalnivå är det alltså fortfarande en bit kvar tills omfattningen på den studieavgiftsfinansierade verksamheten har nått den nivå som indragningen motsvarar. Men storleken på neddragningen för respektive lärosäte baserades på antalet tredjelandsstudenter 2008 (se sid. 71, *prop. 2010/11:1 utgiftsområde 16*) och vid flera lärosäten är redan intäkterna i den studieavgiftsfinansierade verksamheten högre än anslagsneddragningen (se tabell 2).

Den studieavgiftsfinansierade verksamheten ska bära sina egna kostnader, inklusive all extra administration som är förknippad med verksamheten. Utslaget på antalet betalande studenter blir de 368 miljoner kronorna 118 000 kronor per helårsstudent. Det kan jämföras med den genomsnittliga ersättningen för de anslagsfinansierade studenterna som var omkring 75 000 kronor 2014. Den stora skillnaden förklaras inte enbart av den extra administration som rör studieavgiftsskyldiga studenter, utan också av studenternas ämnesval. De betalande studenterna studerar teknik och andra lite dyrare utbildningar i högre utsträckning än de anslagsfinansierade studenterna.

Kända framtida förändringar i utbildningskapaciteten

Lärosätenas planeringsförutsättningar har det senaste året varit oklara. I vårpropositionen 2014 aviserades en successiv utbyggnad motsvarande 10 600 helårsstudenter av främst lärarutbildningar för perioden 2015–2018. I budgetpropositionen för 2015 (*prop. 2014/15:1, utgiftsområde 16*) aviserade den nytillträdde regeringen i stället en mer öppen utbyggnad motsvarande 14 300 helårsstudenter för samma period. Eftersom regeringens budget inte gick igenom blev dock utbyggnaden under 2015 mindre än regeringen planerat och stannade vid knappt 4 100 i stället för 5 000 helårsstudenter (se bilaga 8 till *Regleringsbrev för budgetåret 2015 avseende universitet och högskolor*).

Om man utgår ifrån att utbyggnaden 2016–2018 sker i den takt som regeringen aviserade i budgetpropositionen för 2015 omfattar utbyggnaden totalt 13 400 helårsstudenter 2018 i stället för 14 300 (eftersom utbyggnaden 2015 blev mindre än planerat). Samtidigt upphör 2015 en rådande tillfällig utbyggnad om cirka 1 500 helårsstudenter och den sista tillfälliga utbyggnaden som motsvarar 4 200 helårsstudenter upphör 2016, en minskning om sammanlagt 5 700 helårsstudenter. Om inga andra ändringar sker innebär det att takbeloppen år 2018 räcker till att finansiera ungefär 7 700 helårsstudenter fler än 2014 (se tabell 1). Den teoretiska utbildningskapaciteten³, alltså antalet helårsstudenter som takbeloppen teoretiskt räcker till att finansiera, skulle därmed vara drygt 293 000 år 2018. Det är ungefär samma nivå som 2008–2009, alltså innan de senaste årens tillfälliga utbyggnader och omfördelningar påbörjades. Det innebär således att den planerade

³ Omräkningen av takbeloppen till teoretisk utbildningskapacitet utgår från den faktiska årliga genomsnittsansättningen per helårsstudent. Beräkningsmetoden beskrivs ingående i *Hur många "platser" finns det i högskolan?* Statistisk analys 2013/13, UKÄ.

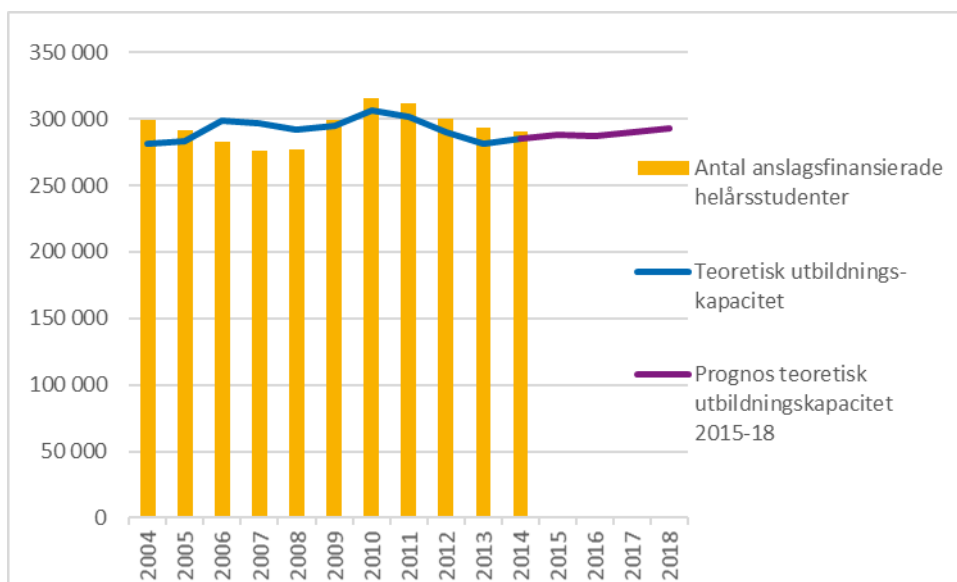
Datum
2015-03-17

Reg.nr
52-5-15

utbyggnaden 2015–2018 inte kommer att ha ökat den teoretiska utbildningskapaciteten 2018 jämfört med storleken 2009 (se figur 3).

Kända förändringar i dimensioneringen	Förändring i antal helårsstudenter				
	2015	2016	2017	2018	Summa
300 mkr tillf. utökning 2013-2015		-4 200			-4 200
107 mkr tillf. utökning 2013-2014	-1 500				-1 500
Planerad utbyggnad 2015-2018	4 100	2 925	3 200	3 175	13 400
Summa	2 600	-1 275	3 200	3 175	7 700

Tabell 1. Förändringar i antal helårsstudenter med anledning av den planerade utbyggnaden 2015-2018 och att tillfälliga utbyggnader upphör 2015 och 2016.

Figur 3. Faktiskt antal anslagsfinansierade helårsstudenter vid lärosäten med takbelopp respektive takbelopp omräknat till helårsstudenter (teoretisk utbildningskapacitet) 2004–2014 samt prognos för den teoretiska utbildningskapaciteten 2015–2018 vid samma lärosäten.

Datum
2015-03-17Reg.nr
52-5-15

Översiktlig ekonomisk uppföljning

Hittills har fokus i denna analys legat på utbildning på grundnivå och avancerad nivå. Nu följer en översiktlig ekonomisk uppföljning av lärosätenas totala verksamhet, alltså såväl utbildning på grundnivå och avancerad nivå som forskning och utbildning på forskarnivå.

De statliga anslagen för utbildning respektive forskning är två separata anslag. Lärosätena får ett anslag för utbildning på grundnivå och avancerad nivå, samt ett för forskning och utbildning på forskarnivå. Dessa anslag är avsedda att finansiera verksamhet inom respektive område och får inte flyttas mellan de olika verksamheterna.

Under 2014 har staten fortsatt att satsa på forskning, medan anslagen för utbildning på grundnivå och avancerad nivå för lärosätena totalt sett var i stort sett oförändrade 2014 jämfört med 2013. Det råder bland annat av denna anledning olika förutsättningar för verksamheten mellan stora universitet med en stor forskningsverksamhet och flertalet högskolor som är mer utbildningsinriktade. Därtill har staten som tidigare nämndes gjort vissa omfördelningar mellan lärosätena.

Totala kostnader för sektorn: nära 64 miljarder kronor

År 2014 var de totala kostnaderna 63,6 miljarder kronor vid de lärosäten som omfattas av denna analys. Det är 1,9 miljarder kronor mer än 2013, alltså en ökning på knappt tre procent i löpande priser. Mätt som kostnader är det stora skillnader i lärosätenas storlek; minst är de konstnärliga högskolorna samt Gymnastik- och idrottshögskolan, som omsatte mellan 70 och 270 miljoner kronor 2014. Störst är Lunds universitet med kostnader på 7,5 miljarder kronor. Lunds universitet står därmed ensamt för mer än en tiondedel av lärosätenas totala kostnader. Övriga större universitet omsatte mellan 3 och 6 miljarder kronor 2014. De mindre universitetens kostnader varierar omkring 1–1,5 miljarder kronor och dit hör också Malmö högskola. Vid övriga högskolor låg kostnaderna i intervallet 430–840 miljoner kronor. Sammantaget är alltså de största universiteten mer än tio gånger större än många högskolor.

I löpande priser har kostnaderna i varierande grad ökat vid de flesta lärosätena det senaste året, men mest vid Stockholms universitet, Karolinska institutet, Högskolan i Skövde samt Konstfack. Vid dessa lärosäten har omsättningen ökat med fem procent eller mer under 2014. Förutom Konstfack redovisar dessa lärosäten ändå positivt resultat. Ser man till storleken på kostnadsökningen så var den störst vid Karolinska institutet (+ 280 miljoner kronor), följt av universiteten i Stockholm, Lund, respektive Göteborg, vars kostnader ökade med mellan 200 och 250 miljoner kronor under 2014.

Kostnadsökningarna för 2014 vid dessa stora lärosäten är alltså ungefär lika stor som kostnaden för hela verksamheten under ett år vid ett av de mindre lärosätena. Detta förhållande illustrerar tydligt storleksskillnaderna på lärosätena och därmed de olika förutsättningar som lärosätena har att hantera förändringar.

Vid fem lärosäten (Mittuniversitetet, Blekinge tekniska högskola, Försvarshögskolan, Gymnastik- och idrottshögskolan samt Kungl. Musikhögskolan i Stockholm) har kostnaderna minskat i löpande priser jämfört med 2013. Ett par av dessa lärosäten beskriver i sina årsredovisningar att de har arbetat för att dra ned på verksamheten – i

Datum
2015-03-17

Reg.nr
52-5-15

första hand utbildning – så att den anpassas till tillgängliga medel. Andra förklaringar till kostnadsminskningen under 2014, som anges i årsredovisningarna, är sparande inför kommande kostnadsökningar och att verksamhet inte kommit igång som planerat under 2014.

Vid sju lärosäten var kostnadsökningen under 2014 omkring en procent. Eftersom kostnadsutvecklingen under 2014 var 1,2 procent (SCB:s implicitprisindex för statlig konsumtion) innebär det att det i realiteten inte heller vid dessa lärosäten skedde någon kostnadsökning under 2014. Med andra ord har verksamheten inte vuxit vid närmare hälften av lärosätena mellan 2013 och 2014.

Förutom statens fortsatta satsningar på forskningsanslagen 2014, var pris- och löneomräkningen av anslagen ovanligt hög: 1,92 procent inklusive en besparing med anledning av förväntade samordningsvinster i samband med införandet av e-förvaltning och det årliga produktivitetsavdraget. Åren närmast dessförinnan har pris- och löneomräkningen varit mindre än en procent. Dessa omständigheter förklarar åtminstone delvis att kostnaderna totalt sett ökade i löpande priser under 2014.

Under 2014 minskade kostnaderna vid Mittuniversitetet, Blekinge tekniska högskola, Försvarshögskolan, Gymnastik- och idrottshögskolan samt Kungl. Musikhögskolan i Stockholm. Mittuniversitetet och Blekinge tekniska högskola uppger i sina årsredovisningar att de minskade kostnaderna är resultat av omställningsarbete för att minska utbildningsvolymen. För Blekinge tekniska högskola har det inneburit uppsägningar av en betydande del av personalen.

Ekonomiskt resultat: plus 1 miljard kronor

Det samlade ekonomiska resultatet för de 33 lärosäten som omfattas av denna analys var ett positivt resultat på knappt en miljard kronor, vilket i förhållande till omsättningen (kostnaderna) är 1,5 procent. En tredjedel av lärosätena redovisar negativa resultat, som enligt årsredovisningarna i de flesta fall beror på satsningar som finansieras av balanserade medel. Många lärosäten har de senaste åren redovisat positiva resultat och det har ökat på de balanserade medlen. Flera lärosäten bedömer därför att de nu har möjlighet att göra extra satsningar som kan finansieras av dessa balanser.

Det samlade positiva resultatet påverkas till stor del av att några lärosäten redovisar stora överskott, nämligen Stockholms universitet (205 miljoner kronor), Sveriges lantbruksuniversitet (173 miljoner kronor) och Uppsala universitet (136 miljoner kronor). I förhållande till högskolans storlek är även överskottet vid Högskolan i Jönköping betydande, 56 miljoner kronor, eller sju procent. Överskotten är enligt årsredovisningarna resultat av engångshändelser vid Stockholms universitet (bl.a. avsevärda återbetalningar från SPV) och Sveriges lantbruksuniversitet (fastighetsförsäljning) som resulterat i ökade intäkter.

Sammantaget för alla lärosäten fördelas 2014 års resultat med 0,4 miljarder kronor för utbildning på grundnivå och avancerad nivå respektive knappt 0,6 miljarder kronor för forskning och utbildning på forskarnivå. Men variationerna mellan lärosätena är stora och åtta lärosäten redovisar negativt resultat för utbildning, medan resultatet för forskning är

Datum
2015-03-17

Reg.nr
52-5-15

positivt. Ett exempel är den nybildade Stockholms konstnärliga högskola som på totalnivå redovisar ett marginellt överskott, men resultatet för utbildning är ett underskott på 11,8 miljoner kronor, medan resultatet för forskningen är ett överskott på 12,1 miljoner kronor. När högskolan bildades 2014 tillfördes den 13 miljoner kronor för förstärkning av den konstnärliga forskningen och enligt årsredovisningen kom forskningsverksamheten igång sent under året, vilket förklarar överskottet på forskningssidan. Underskottet för utbildning beror enligt årsredovisningen på högre kostnader än budgeterat och högskolan arbetar för att få budgeten i balans.

Ett ekonomiskt resultat nära noll kan alltså i många fall dölja ett underskott för utbildning medan forskningsverksamheten går med överskott. Motsatsen förekommer också, men det är mer ovanligt. Lärosätena kan inte flytta pengar mellan verksamheterna – de är bundna till att användas inom respektive verksamhet – och behöver därför minska kostnaderna inom den verksamhet som går med underskott.

Balanserad kapitalförändring: drygt 11 miljarder kronor

Den samlade balanserade kapitalförändringen för de 33 lärosätena var 11,4 miljarder kronor vid utgången av 2014, vilket utgör 18 procent av omsättningen. De flesta lärosäten har balanserade kapitalförändringar motsvarande mellan 15 och 25 procent av omsättningen. För några lärosäten är dock andelen betydligt lägre, exempelvis Blekinge tekniska högskola (fem procent) samt Högskolan i Borås och Konstfack med nio procent vardera. Örebro universitet sticker ut med en balanserad kapitalförändring motsvarande 40 procent av omsättningen. Som beskrivits ovan ser flera lärosäten de förhållandevis höga balanserna som en möjlighet att göra strategiska satsningar under några år. Enligt några lärosätens årsredovisningar bör nivån på det balanserade kapitalet i en stabil verksamhet inte underskrida 15 procent av kostnaderna.

Lägger man till 2014 års resultat är lärosätenas totala ingående balans 12,3 miljarder kronor inför 2015. Sammantaget har alltså flertalet av lärosätena en stark ekonomi som de kan använda som buffert. De mindre lärosäten är mer känsliga för stora svängningar och en del av dem beskriver i årsredovisningarna påfrestningar på verksamheten. Än så länge har dock samtliga lärosäten positiva ekonomiska balanser.

Tabell 1. Omfattning av utbildning på grundnivå och avancerad nivå 2014 enligt lärosätenas årsredovisningar
För ekonomiskt resultat se nästa sida.

Lärosäte	Utbildning på grundnivå och avancerad nivå			Antal anslagsfinansierade helårsstudenter				Antal studieavgiftsskyldiga helårsstudenter		
	Takbelopp mkr	Utfall totalt mkr	Utfall % av tak- belopp	2013	2014	föränd- ring, antal	föränd- ring, %	2013	2014	föränd- ring, antal
<i>Universitet</i>										
Uppsala universitet	1 522,6	1 621,6	106%	24 764	24 730	-34	0%	191	248	57
Lunds universitet	1 840,0	1 971,5	107%	27 192	27 227	35	0%	388	477	89
Göteborgs universitet	1 872,0	1 834,5	98%	24 841	24 187	-654	-3%	106	132	26
Stockholms universitet	1 562,8	1 631,3	104%	29 448	28 947	-501	-2%	111	139	28
Umeå universitet	1 235,8	1 275,4	103%	16 051	15 997	-54	0%	84	124	40
Linköpings universitet	1 353,5	1 388,9	103%	17 779	17 537	-242	-1%	80	112	32
Karolinska institutet	618,4	646,5	105%	6 014	5 978	-36	-1%	51	74	23
Kungl. Tekniska högskolan	1 032,8	1 044,1	101%	11 143	12 004	861	8%	330	420	90
Chalmers tekniska högskola	797,7	766,2	96%	8 945	9 105	160	2%	243	313	70
Luleå tekniska universitet	624,9	639,2	102%	8 086	7 634	-452	-6%	5	8	3
Sveriges lantbruksuniversitet*	--	--	--	3 879	3 838	-41	-1%	18	33	15
Karlstads universitet	581,0	596,3	103%	8 106	8 019	-87	-1%	6	2	-4
Linnéuniversitetet	976,1	974,2	100%	14 245	13 743	-502	-4%	90	206	116
Örebro universitet	682,5	681,0	100%	8 788	8 698	-90	-1%	16	18	2
Mittuniversitetet	522,2	513,4	98%	7 082	6 886	-196	-3%	29	24	-5
<i>Högskolor</i>										
Blekinge tekniska högskola	266,6	247,7	93%	3 034	3 116	82	3%	105	147	42
Försvarshögskolan*	--	--	--	487	487	0	0%	0	0	0
Gymnastik- och idrottshögskolan	88,6	86,6	98%	693	633	-60	-9%	0	0	0
Högskolan i Borås	440,3	432,7	98%	5 719	5 532	-187	-3%	33	30	-3
Högskolan Dalarna	395,7	396,5	100%	5 950	6 085	135	2%	27	28	1
Högskolan i Gävle	418,0	403,0	96%	5 961	5 547	-414	-7%	76	52	-24
Högskolan i Halmstad	361,9	359,2	99%	5 113	5 097	-16	0%	80	93	13
Högskolan i Jönköping	505,5	496,0	98%	7 350	6 968	-382	-5%	152	166	14
Högskolan Kristianstad	350,8	345,9	99%	5 030	5 008	-22	0%	29	72	43
Högskolan i Skövde	314,8	318,5	101%	4 066	4 080	14	0%	24	40	16
Högskolan Väst	359,0	364,6	102%	5 050	5 190	140	3%	20	47	27
Malmö högskola	814,6	850,1	104%	12 578	11 928	-650	-5%	64	78	14
Mälardalens högskola	568,8	550,4	97%	7 371	7 192	-179	-2%	27	16	-11
Södertörns högskola	370,5	378,5	102%	6 984	6 701	-283	-4%	3	1	-2
<i>Konstnärliga högskolor</i>										
Konstfack	151,9	151,4	100%	659	693	34	5%	4	5	0
Kungl. Konsthögskolan	60,4	61,2	101%	199	210	11	6%	3	1	-2
Kungl. Musikhögskolan i Stockholm	121,5	123,8	102%	635	660	26	4%	2	2	0
Stockholms konstnärliga högskola**	189,6	184,0	97%	434	437	3	1%	3	1	-2
Totalt	21 000,8	21 334,1	102%	293 676	290 094	-3 582	-1%	2 401	3 108	707

*Sveriges lantbruksuniversitet och Försvarshögskolan har inget takbelopp.

** Stockholms konstnärliga högskola bildades 2014 av Dans- och cirkushögskolan, Operahögskolan och Stockholms dramatiska högskola. Uppgifterna för 2013 avser de tre ingående högskolorna.

Högskolan på Gotland ingår sedan 1 juli 2013 i Uppsala universitet.

Tabell 2. Ekonomiskt resultat samt intäkter av studieavgifter 2014 enligt lärosätenas årsredovisningar

Lärosäte	Lärosätet totalt			Utbildning av studieavgiftsskyldiga studenter	
	Resultat 2014 mkr	Balanserad kapitalförändring mkr*	Totala kostnader mkr	Intäkter 2014 mkr	Permanent minskning av anslagen 2013 mkr
<i>Universitet</i>					
Uppsala universitet	136,3	1 186,7	6 164,0	28,5	-29,8
Lunds universitet	-15,6	1 577,3	7 517,1	60,6	-41,5
Göteborgs universitet	50,6	986,4	5 694,5	12,9	-25,0
Stockholms universitet	205,4	998,8	4 437,8	15,2	-22,5
Umeå universitet	-7,7	567,8	4 138,2	17,2	-18,5
Linköpings universitet	-87,6	747,2	3 625,0	8,8	-37,6
Karolinska institutet	62,7	1 231,6	6 077,7	14,7	-3,9
Kungl. Tekniska högskolan	82,6	647,9	4 158,4	59,0	-104,7
Chalmers tekniska högskola	90,6	411,6	3 320,4	45,0	-61,4
Luleå tekniska universitet	5,8	381,1	1 619,1	1,4	-7,2
Sveriges lantbruksuniversitet	172,8	271,3	3 176,2	2,8	-4,5
Karlstads universitet	10,1	108,6	998,9	0,3	-1,6
Linnéuniversitetet	31,4	179,0	1 622,8	19,8	-10,1
Örebro universitet	36,5	399,9	1 102,9	2,0	-6,8
Mittuniversitetet	29,1	206,5	898,4	1,4	-4,5
<i>Högskolor</i>					
Blekinge tekniska högskola	14,8	7,3	441,3	11,2	-25,9
Försvärshögskolan	-7,6	60,9	500,7	0,0	0,0
Gymnastik- och idrottshögskolan	-0,6	22,1	131,9	0,0	0,0
Högskolan i Borås	1,9	50,5	613,2	3,3	-19,3
Högskolan Dalarna	-19,1	165,9	616,8	3,2	-16,4
Högskolan i Gävle	-5,0	184,7	574,0	5,3	-15,7
Högskolan i Halmstad	-3,0	69,9	512,4	12,0	-11,7
Högskolan i Jönköping**	55,9	136,6	788,9	20,5	-17,0
Högskolan Kristianstad	-15,6	84,0	487,7	2,1	-9,7
Högskolan i Skövde	19,3	85,6	431,4	5,0	-11,7
Högskolan Väst	34,5	86,6	471,4	4,7	-2,6
Malmö högskola	0,2	190,3	1 318,7	7,1	-8,2
Mälardalens högskola	33,7	180,0	840,1	3,5	-19,6
Södertörns högskola	38,3	53,7	653,3	0,6	-1,6
<i>Konstnärliga högskolor</i>					
Konstfack	-0,9	16,4	177,9	1,2	0,0
Kungl. Konsthögskolan	-0,6	11,4	72,5	0,4	0,0
Kungl. Musikhögskolan i Stockholm	11,2	26,4	150,7	0,8	0,0
Stockholms konstnärliga högskola	0,3	33,9	266,0	0,2	0,0
Totalt	960,9	11 368,2	63 600,5	370,9	-539,0

*) Balanserad kapitalförändring exklusive årets kapitalförändring.

För Chalmers tekniska högskola avses fritt eget kapital exklusive årets kapitalförändring och för Högskolan i Jönköping avses annat eget kapital exklusive årets kapitalförändring.

** Högskolan i Jönköpings uppgifter om intäkter avseende betalande studenter har hämtats direkt från högskolan.